

Кулешова Вікторія Володимирівна

Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії, м. Бахмут

Коваленко Сергій Олегович

Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії, м. Бахмут

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ЗНАТЬ З ОСНОВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВИЩИХ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються шляхи формування у майбутніх інженерів-педагогів базових знань з основ соціально-педагогічної роботи в умовах вищих інженерно-педагогічних навчальних закладів. Розглянуто завдання соціально-педагогічної роботи у ВНЗ та визначено зміст соціально-педагогічної роботи у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, інженер-педагог, соціальне виховання, соціально-педагогічне середовище, інженерно-педагогічна діяльність.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У Концепції розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні зазначено, що головна її мета – підготувати компетентних, інтелектуально й духовно розвинутих інженерів-педагогів, здатних здійснювати освітньо-виховну, соціально-професійну та виробничо-технологічну діяльність згідно з потребами системи професійно-технічної освіти. За сучасних умов модернізації та удосконалення вищої освіти актуалізується проблема соціального виховання студентської молоді, оскільки освічена людина – не лише кваліфікований фахівець, здатний практично реалізовувати засвоєні знання, уміння, навички, але й особистість, спроможна активно, толерантно, відповідно діяти у різноманітних сферах життєдіяльності.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Сучасні дослідження теоретичних та методологічних засад професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів зорієнтовано на вивчення напрямів їх роботи з інноваційної педагогічної діяльності (Т. Демиденко), формування педагогічної компетентності

(О. Сердюкова), формування творчої активності (Т. Столярова), формування проєктувальних умінь (В. Кошелева), екологічного виховання учнів (В. Глуханюк), особистісно орієнтованого навчання (Н. Романчук), виховної діяльності у ПТНЗ (Т. Кашпур, А. Макаренко) тощо.

Наразі існує низка наукових доробків, що розкривають проблему соціального виховання особистості у вищому навчальному закладі. Концепції виховної роботи зі студентами присвячені праці В. Арбеніної, А. Андрущенко, Я. Мольчак та інших. Різноманітні аспекти проблеми соціально-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі як процесу сприяння ефективній соціалізації молоді досліджуються такими ученими: О. Борисова, О. Василенко, Н. Грищенко, С. Карплюк, К. Потопа, Т. Сергієнко та іншими.

Водночас простежуємо дефіцит вітчизняних досліджень, присвячених розробці теоретичних основ й удосконаленню практики формування у майбутніх інженерів-педагогів базових знань з основ соціально-педагогічної роботи в умовах вищих інженерно-педагогічних навчальних закладів.

Ціль статті – дослідження шляхів формування у майбутніх інженерів-педагогів базових знань з основ соціально-педагогічної роботи в умовах вищих інженерно-педагогічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Соціально-педагогічну роботу у ВНЗ розглядаємо як науково обґрунтоване культуро відповідне регулювання соціального виховання з метою розвитку соціальності студентів (А. Рижанова), зокрема соціальної активності, соціальної відповідальності, передусім до навчання й майбутньої професійної діяльності, просоціальної професійної поведінки.

Виокремлюємо такі завдання соціально-педагогічної роботи у ВНЗ:

- адаптація студентів у навчальному, виховному та соціальному житті ВНЗ;
- діагностика особових, навчально-виховних, соціальних проблем студентсько-викладацького складу ВНЗ;
- створення умов для самореалізації студентів та викладачів;
- залучення студентсько-викладацького складу до волонтерської соціально-педагогічної діяльності;
- допомога студентам із працевлаштуванням;
- допомога дітям-сиротам, дітям з багатодітних сімей, молоді з певними фізичними вадами;
- інформування студентів щодо їхніх прав та обов'язків;
- розвиток професійно-важливих якостей студентів;
- соціальна підтримка талановитої молоді;

- організація змістовного дозвілля;
- збагачення середовища соціального розвитку особистості;
- профілактика, корекція девіантної поведінки;
- підвищення рівня професійної, соціальної компетентності науково-педагогічних працівників;
- координація роботи різноманітних соціальних інституцій, закладів, організацій, установ у вирішенні проблем соціального розвитку студентської молоді.

Змістом соціально-педагогічної роботи у вищому навчальному закладі є:

- діагностування соціальності особистості, групи, а також якості соціальних впливів на розвиток студентів;
- управління процесом соціального виховання;
- організація взаємодії позитивного виховного впливу: традиційного (через мікросоціум, сім'ю), інституціонального (виховні інститути), стилізованого (вікову субкультуру), рефлексивного (усвідомлення індивідуального пережитого), нейтралізація негативного впливу цих факторів і їх наслідків.

Особливостями соціально-педагогічної роботи у ВНЗ є:

- орієнтація на роботу з усіма категоріями студентів незалежно від наявності чи відсутності проблем;
- превалювання: перетворюючого характеру, тобто спрямованість на позитивний соціальний розвиток всіх учасників навчально-виховного процесу, збагачення соціального середовища ВНЗ;
- профілактичного характеру над корекційно-реабілітаційними діями, тобто спрямованість на запобігання різних форм девіантної поведінки, насильницьких дій тощо, а не на боротьбу з ними;
- відкритість до взаємодії з різноманітними соціальними інститутами, організаціями, закладами, фізичними особами щодо вирішення проблем соціальної життєдіяльності студентів.

Важливим елементом у структурі соціально-педагогічної роботи ВНЗ є створення соціально-педагогічного середовища, що розуміється як складова виховного простору, в якому формується соціальність особистості завдяки цілеспрямованій, системній і науково-обґрунтованій соціально-педагогічній діяльності задля ефективного соціального становлення людини, активного перетворення її на суб'єкт соціального розвитку самої себе й соціуму.

Внутрішній рівень соціально-педагогічного середовища ВНЗ характеризується такими сферами: навчання, самоврядування, традиції, громадсько-політична діяльність, дозвілля, соціальна робота.

Зовнішній рівень соціально-педагогічного середовища характеризує взаємозв'язок ВНЗ й інших соціальних інституцій,

Збірник наукових статей

організацій, закладів (сім'я, соціальні служби, громадські організації, виробництво, медичні організації, культурно-дозвільні заклади, релігійні організації, заклади МВС, засоби масової інформації, органи управління).

Створення та функціонування соціально-педагогічного середовища ВНЗ уможливує реалізацію соціально-педагогічної роботи за напрямками:

- соціальна адаптація першокурсників;
- соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки;
- формування усвідомленого батьківства, підтримка студентської сім'ї;
- залучення молоді до волонтерської діяльності;
- організація соціокультурного дозвілля;
- соціально-педагогічна робота з кураторами груп;
- соціально-виховна робота кураторів з батьками студентів.

Вважаємо, що не менш важливою складовою процесу соціального виховного простору, ніж соціально-педагогічне середовище, має бути зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

У цілому, на основі проведеного аналізу наукових джерел, підготовку студентів до соціально-педагогічної діяльності можна інтерпретувати як органічну частину формування соціальної зрілості майбутніх інженерів-педагогів, яка розуміється як усвідомлення себе суб'єктом власної індивідуальності, суб'єктом власного життя і суб'єктом історичного процесу, а також визначення себе відносно напрацьованих у суспільстві критеріїв приналежності до певної сфери суспільних відносин.

Вважаємо, що для забезпечення підготовки майбутніх інженерів-педагогів до соціально-педагогічної діяльності увесь зміст їх професійно-педагогічної освіти, а, в першу чергу, дисципліни циклу професійної та практичної підготовки, необхідно наситити проблематикою з основ соціально-педагогічної діяльності, питаннями, що забезпечують розуміння студентами її аксіологічного сенсу, проблемами розвитку ціннісної сфери особистості учнів у навчально-виховному процесі ПТНЗ, відомостями щодо дієвих шляхів та засобів залучення учнів до соціальної діяльності. Аксіологічно-значущі знання стають особливо необхідними враховуючи, що у в студентському віці особливого смислового навантаження набувають процеси духовно-моральної автономізації особистості, фізичного і морального самовдосконалення, соціально-психологічної адаптації, що забезпечують формування гуманістичної особистості молодій людині. Обґрунтовуючи це твердження, звернемось до ідей учених (Т. Сохраняева, Ю. Фокін та інших), згідно яких основою

професійного та особистого розвитку, зокрема й під час професійно-педагогічної підготовки фахівців, виступає процес набуття людиною своєї людської сутності.

Під процесом становлення людського у людині ми, перш за все, розуміємо формування системи цінностей, що є культурно-моральним центром особистості. У цьому випадку зміст вищої освіти має виконувати функції задоволення потреби особистості в її духовному зростанні та забезпечення засвоєння накопиченого людством соціального досвіду, необхідного для відтворення суспільного життя. Тож одним із найважливіших принципів, на основі якого необхідно визначати зміст навчальних дисциплін, має бути його спрямування на формування у майбутніх інженерів-педагогів світоглядних цінностей, а саме: зосередження навчально-виховного впливу на особистості студента, на формуванні здатності до її саморозвитку і самореалізації. Слід, у зв'язку з цим, навести точку зору Л. Шабуніна, на думку якого, «зміст виступає як категорія процесу навчання, найбільш придатна для використання її в якості носія потенціалу самоорганізації».

В процесі актуалізації аксіологічного потенціалу дисциплін різних циклів професійної підготовки майбутніх фахівців у студентів виникають світоглядні зміни, які проявляються в активній взаємодії свідомості суб'єктів навчання зі змістом навчального матеріалу, що спрямовується й організується викладачем. Згодом ціннісне ставлення студентів до процесу навчання та майбутньої професійної діяльності, дозволяє їм ефективно організовувати процес самонавчання та саморозвитку.

На нашу думку, найбільші можливості у напрямі посилення підготовки майбутніх інженерів-педагогів з основ соціально-педагогічної діяльності містить зміст професійно-практичних дисциплін, оскільки є значним за обсягом й забезпечує набуття базових та спеціальних знань, умінь і навичок, що безпосередньо пов'язані з майбутньою професійною діяльністю фахівців щодо соціального виховання учнів.

Аналіз реальної практики підготовки майбутніх інженерів-педагогів та вивчення навчальних планів і програм показує, що зміст циклу професійної та практичної підготовки розкривається через цілу низку дисциплін, які, за умови перегляду та вдосконалення робочих програм їх викладання, можуть досить повно забезпечити формування знань з основ соціально-педагогічної діяльності.

До їх змісту було б доречно внести теми, які сприяють розумінню студентами освіти як одного з головних чинників, що забезпечують засвоєння підростаючими поколіннями основ соціальної культури; усвідомленню проблем соціальної діяльності у контексті культурно-духовного розвитку особистості; розумінню того, що

педагог у системі освіти виступає одним із головних суб'єктів формування у представників підростаючого покоління ціннісного ставлення до соціальних знань.

Зазначимо, що при збагаченні змісту професійно-педагогічної підготовки студентів необхідно встановлювати вертикальні та горизонтальні міжпредметні зв'язки, дотримуючись принципу наступності у засвоєнні необхідних знань. Тому зазначені теми до робочих програм дисциплін, що вивчаються студентами паралельно на курсі, мають вноситися узгоджено, щоб висвітлені у межах першої теми методологічні питання соціального виховання набували конкретизації та методичного наповнення при вивченні другої.

Посилаючись на результати викладеного вище, можемо стверджувати, що для підготовки майбутніх інженерів-педагогів до соціально-педагогічної діяльності, необхідно посилити висвітлення згаданих можливостей соціального виховання як у історико-педагогічному, так і теоретико-методичному контекстах. Засвоєння студентами зазначених питань забезпечить їх знаннями та вміннями, необхідними для творчого розвитку ціннісної сфери власної особистості та особистості учнів, створення на уроці атмосфери творчості, доброзичливості і свободи, розкриття творчого потенціалу учнів.

Вважаємо, що до змісту варіативної частини циклу професійної та практичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів необхідно включити курс «Основи підготовки майбутніх інженерів-педагогів до соціально-педагогічної діяльності», спрямований на узагальнення отриманих протягом навчання професійно-педагогічних знань і вмінь, актуалізацію їх у напрямі забезпечення підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності; підготовку студентів до реалізації соціального виховання в реальних умовах професійної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має розуміти потенціал соціально значущих цінностей підлітків; набути знання щодо шляхів розвитку, корекції та збагачення ціннісної сфери особистості учнів засобами соціального виховання; здобути вміння складати план виховної роботи з учнями, які потребують збагачення та корекції своїх соціально-життєвих установок; розвинути здатність ефективно включати учнів у корисну, суспільно значиму діяльність, яка б орієнтувала їх на певну систему моральних цінностей і сприяла б самоствердженню молодих людей у колективі; проектувати на основі аналізу ціннісних орієнтацій учнів тематику класних годин і позакласних заходів, спрямовану на розвиток та корекцію моральних цінностей і життєвих установок підлітків.

Наголосимо, що засвоєння студентами професійних знань щодо аксіологічної складової інженерно-педагогічної діяльності має

базуватися на загальній соціо-гуманітарній та природничо-науковій підготовці, яка сприяє формуванню у майбутніх фахівців чітких уявлень про цінності як культурно-філософське поняття, забезпечує розуміння міста та значення людських цінностей для успішної взаємодії людини та світу, особисте прийняття майбутнім фахівцем загальнолюдських і професійних цінностей. На нашу думку, такий базовий рівень підготовки студентів, як майбутніх суб'єктів соціального виховання учнів, має складатися шляхом збагачення ціннісним змістом циклів гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, а також природничо-наукової підготовки.

Вище було висвітлено тенденцію щодо надання у змісті циклів гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, а також природничо-наукової підготовки переваги озброєння студентів предметними знаннями і вміннями на тлі недостатнього забезпечення основ для професійної самоідентифікації майбутнього фахівця: формування необхідних особистісних якостей, ціннісного відношення до процесу навчання, ставлення до майбутньої професії як життєво значущої діяльності, відчуття впевненості у власних здібностях, розуміння соціальної цінності обраної професії та задоволення своїм професійним вибором.

Вважаємо, що під час формування змісту освіти у робочих програмах дисциплін зазначеного циклу, як і в процесі його висвітлення, викладачам необхідно враховувати специфіку цінностей майбутньої професії студентів, а також нагальні потреби, уподобання, цінності та норми самих студентів як соціальної групи та індивідуальних суб'єктів розвитку системи цінностей.

Орієнтуючи зміст циклу гуманітарних і соціально-економічних дисциплін на формування у майбутніх інженерів-педагогів світоглядних та професійних цінностей, ми припускаємо не тільки включення до нього матеріалу, який сприяє формуванню морально-етичних цінностей, а й висвітлення питань, спрямованих на забезпечення знань, що відображають цілісну наукову картину світу, в тому числі, матеріалів, які ілюструють принципи синергетики як найбільш загального підходу, що описує принципи світобудови. Виходячи з цього, формування світоглядних цінностей студента буде вибудовуватися на прикладі взаємозв'язку освітнього процесу з культурно-історичним середовищем міста, регіону, країни, що віддзеркалює «взаємини між особистісним і соціальним, між індивідуальним і колективним, між приватним і державним». Крім того, формування системи цінностей особистості студента неможливе без тісної взаємодії майбутнього інженера-педагога з сучасним соціокультурним середовищем через наповнення змісту циклу гуманітарних і соціально-економічних дисциплін актуальними для

професійного сьогодення інженерів-педагогів питаннями щодо існуючої соціальної інфраструктури суспільства, розвитку суспільних відносин у контексті становлення сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства; закономірностей функціонування професійно-технічних соціальних осередків, що є носіями традицій, субкультури, певних вимог, моральних цінностей тощо.

Виходячи із зазначеного вище, для забезпечення підготовки майбутніх інженерів-педагогів до соціально-педагогічної діяльності в основу насичення робочих програм дисциплін гуманітарного і соціально-економічного циклу відповідним змістом мають бути покладені принципи: диверсифікації – розширення змісту соціальних та гуманітарних дисциплін, і проблем, що в них висвітлюються, й прагматизації – наближення змісту гуманітарних дисциплін до профілю підготовки, специфіки майбутньої професійної діяльності.

Помітним у підготовці студентів до соціально-педагогічної діяльності виступає збагачення відповідним матеріалом змісту дисциплін історико-політологічної спрямованості, оскільки в їх межах можливо висвітлити значення професійних цінностей інженера-педагога як чинника історичного розвитку суспільства, що є взаємно детермінованим виникненням певних історичних подій, зміною суспільного устрою, соціальними перетвореннями, що значно впливають на соціально-економічне життя людини.

На нашу думку, для посилення підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності до змісту дисциплін історико-політологічної спрямованості необхідно включити теми щодо історії становлення та розвитку системи соціальних та професійних цінностей у контексті соціально-економічного розвитку суспільства. Доречним, на нашу думку, є збагачення змісту дисциплін темами щодо життя та професійного шляху видатних представників інженерно-педагогічної професії у контексті історичних подій минулого, доречно висвітлювати також питання щодо ціннісного еталону ділової людини гуманітарно-розвинутої, інтелектуальної, працелюбної, здатної до благодійництва та піклування про інших; формувати у студентів здатність застосовувати ціннісний підхід до багатоманітності соціально-економічних подій, чинників та спостережень за сучасними процесами, що відбуваються у професійній сфері.

Висновки. У цілому, вважаємо, що збагачення змісту предметів циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки відомостями, здатними стимулювати процес підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності, сприятимуть розвитку в них:

- загальної культури, пов'язаної із розумінням ієрархії цінностей у житті людини, зокрема й у професійній сфері;

- ціннісного ставлення до професії, що ґрунтується на розумінні міста соціальних цінностей в інженерно-педагогічній діяльності;
- уміння оцінювати значення та функції різних соціальних інститутів, орієнтуватися у соціально-політичних та економічних подіях, оцінювати їх наслідки;
- гуманістичної спрямованості особистості, поваги до соціальних цінностей та до людини;
- здатності майбутнього інженера-педагога до рефлексії на соціальну, політичну та економічну інформацію, до формування власних суджень про ефективність дій суб'єктів соціальних відношень, до збереження стійкого інтересу до накопичення знань з соціально-педагогічної роботи.

Література

1. Кулешова В. В. Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів технічних дисциплін у системі післядипломної освіти: Монографія / В. В. Кулешова. – Харків : УПА, 2014. – 430 с.
2. Ляшенко О. І. Тестові технології оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи: Монографія / За ред. О. І. Ляшенко, Ю. О. Жука – К. : Педагогічна думка, 2014.– 200 с.

Виктория Кулешова, Сергей Коваленко. Формирование у будущих инженеров-педагогов знаний по основам социальной работы в условиях высших инженерно-педагогических учебных заведениях.

В статье рассматриваются пути формирования у будущих инженеров-педагогов базовых знаний по основам социальной работы в условиях высших инженерно-педагогических учебных заведений. Рассмотрены задачи социально-педагогической работы в вузах и определено содержание социально-педагогической работы в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: *социально-педагогическая деятельность, инженер-педагог, социальное воспитание, социально-педагогическая среда, инженерно-педагогическая деятельность.*

Viktoriia Kuleshova, Serhii Kovalenko. Formation of future engineers-teachers of knowledge on the basics of social-pedagogical work in the conditions of higher engineering and pedagogical educational institutions.

In the article the ways of forming the basic knowledge on the basics of social work in the conditions of higher engineering and pedagogical

educational institutions are considered for future engineers-teachers. The tasks of social and pedagogical work in universities are considered and the content of social and pedagogical work in a higher educational institution is determined.

Keywords: *social and pedagogical activity, engineering teacher, social education, social-pedagogical, engineering and teaching activities.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 17.05.2018

Прийнято до друку 18.05.2018

Інформація про авторів:

Кулешова Вікторія Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інженерної педагогіки та психології, Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії, м. Бахмут.

Коваленко Сергій Олегович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та психології, Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії, м. Бахмут.